



ministarstvo znanosti obrazovanja i športa



Miroslav Šašić

Poučavanje o holokaustu na temelju video svjedočenja
Nastavna jedinica: Kolaboracija, konformizam, konfrontacija

Zagreb, 2007.

Korišteni video materijali u vlasništvu su Zaklade Shoah

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
lektura

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
multimedijska obrada

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Uprava za međunarodnu suradnju
izdavač

dr. sc. Radovan Fuchs
pomoćnik ministra za međunarodnu suradnju
za izdavača

300 primjeraka
naklada

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 651050

ISBN 978-953-6569-51-9 (cjelina)
ISBN 978-953-6569-46-5

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNE JEDINICE

AUTOR: MIROSLAV ŠAŠIĆ, PROF., PRIRODOSLOVNA ŠKOLA VLADIMIRA
PRELOGA, ZAGREB
PREDMET: POVIJEST
RAZRED: ZAVRŠNI RAZREDI SREDNJE ŠKOLE.
NASTAVNA TEMA: DRUGI SVJETSKI RAT
NASTAVNA JEDINICA:

KOLABORACIJA, KONFORMIZAM, KONFRONTACIJA

Uvodne napomene vezane uz temu

- Ova nastavna jedinica predviđena je za rad u četvrtim razredima gimnazije, kao i u drugim razredima strukovnih škola u *satima predviđenim za ponavljanje* u sklopu teme HRVATSKA I SVIJET ZA VRIJEME DRUGOG SVJETSKOG RATA (1939.-1945.)
- Za realizaciju je predviđen jedan školski sat (kraća varijanta) u kojoj se učenici upoznaju s pojmovima kolaboracije, konformizma i konfrontacije, njihovim prepoznavanjem u iskazima preživjelih svjedoka, upoznaju se sa sudbinama svjedoka u kraćem pisanom obliku, ili u dva školska sata, što smatramo preporučljivom dužom varijantom u kojoj se u drugom dijelu opširnije upoznaje sa sudbinama svjedoka putem njihovih vlastitih iskaza te u pisanome obliku.
- Za realizaciju ove nastavne jedinice potreban je DVD uređaj i TV ili računalo s LCD projektorom, sa softverom za prikaz DVD formata (PowerDVD ili sl.)
- Video-svjedočenje je izabrano iz više razloga. Pokušali smo razdoblje prikazati na stimulativan način, uz što veći doživljaj neposrednosti. Tome bi trebao doprinijeti uvid u iskustva, razmišljanja, osjećaje i stavove ljudi koji su bili izravno uključeni u događaje i razdoblje o kojem govorimo.

- Uz pripremu za izvođenje nastavne jedinice pripremljeni prilozi su:
 1. Prilog br. 1 umna mapa – usporedba Prvog i Drugog svjetskog rata
 2. Prilog br. 2 tablica s pojmovima kolaboracija, konformizam i konfrontacija
 3. Prilog br. 3 skica u koju učenici trebaju smjestiti određenu vrstu ponašanja
 4. Prilog br. 4 transkripti izjava četiriju svjedoka
 5. Prilog br. 5 životopisi troje preživjelih svjedoka holokausta (na temelju njihovih iskaza)
 6. Prilog br. 6 fotografije
 7. DVD s izjavama svjedoka i njihovim kraćim životopisima

Ciljevi:

Strahote i posljedice Drugog svjetskog rata nameću pitanje kako je bilo moguće da se u dvadesetom stoljeću pripadnici civiliziranih nacija tako nehumano ponašaju jedni prema drugima. Pitanja koja obrađuje ova tema (holokaust, pogrome, ratne zločine, kolaboraciju s neprijateljem, ponašanje ljudi u izvanrednim i teškim situacijama) kontraverzna su i osjetljiva za razmatranje, no kako je jedan od ciljeva poučavanja povijesti pomoći učeniku da bolje razumije svijet u kojem živi, ona se ne mogu izbjeći.

Proučavajući i analizirajući audio-vizualne povijesne izvore, video-svjedočenja, učenici bi trebali razumjeti uzroke nehumanih postupaka koji su rezultirali nasiljem. Upoznajući se putem video-svjedočenja sa sudbinama preživjelih svjedoka učenici bi trebali prepoznati dimenzije holokausta kao organiziranog sustavnog progona i pokušaja istrjebljenja jednog naroda i njegove kulture.

Zadatci:

Obrazovni – prepoznati u video-svjedočenjima svu složenost ljudskog ponašanja u teškom razdoblju Drugog svjetskog rata kako bi učenici stekli znanja i vještine o složenosti povijesnog procesa i bolje razumjeli svijet u kojem danas žive.

Funkcionalni – analizirajući i vrjednujući izvore informacija (audio-vizualne dokumente, video-svjedočenja) učenici bi trebali naučiti donositi vlastite sudove i mišljenja utemeljena na argumentima.

Odgojni – potaknuti učenike na kritički stav prema predrasudama (rasizmu i antisemitizmu), potaknuti ih na kritičko razmišljanje te razvijati spoznaju da za vlastito ponašanje uvijek postoji mogućnost izbora. Na kraju, no ne i najmanje važno: razvijati interes za povijest, povijesno razdoblje i činjenicu da se od povijesti može učiti.

Metodički postupci:

Oblici rada:

- frontalni
- individualni

Metode i postupci:

- metoda usmenog izlaganja
- metoda razgovora
- metoda demonstracije
- rad sa slikovnim materijalom, video-svjedočanstvima, dokumentarnim filmovima

Nastavna sredstva i pomagala (mediji):

- audio-vizualni povijesni izvori – video-svjedočenja (DVD)
- slikovni izvori; povijesne fotografije
- pomagala: ploča, kreda, TV, DVD (računalo, LCD projektor)

Ključne riječi i pojmovi:

- holokaust, genocid, antisemitizam, kolaboracija, konformizam, konfrontacija

Korelacija:

- psihologija, vjeronauk, etika, hrvatski jezik

Organizacija nastavnog sata – artikulacija nastavne jedinice

I_UVODNI DIO (5-10 min.)

Uz pomoć umne mape (prilog br. 1), uspoređujući Prvi i Drugi svjetski rat, provjeriti koliko su učenici svjesni veličine materijalnih i ljudskih stradanja u razdoblju Drugog svjetskog rata. Na taj način ujedno će se ponoviti gradivo i podsjetiti na činjenice vezane uz posljedice Drugog svjetskog rata (holokaust, razaranja, mrtve i ranjene).

Motivacija

Postaviti pitanje koje se samo nameće: kako je bilo moguće da se u dvadesetom stoljeću pripadnici civiliziranih nacija ponašaju tako nehumano jedni prema drugima?

II_OBRADA NOVOG GRADIVA(25 min.)

Podijeliti učenicima pripremljenu tablicu (prilog br. 2)

Najaviti učenicima da ćemo pogledati izjave četiriju svjedoka, troje preživjelih svjedoka holokausta i izjavu jednog vojnog istražitelja. Zamoliti ih da:

- pomno poslušaju o čemu oni govore, odnosno kakvo ponašanje opisuju
- pokušaju uz pomoć opisa u tablici (prilog br. 2) odrediti o kojoj je vrsti ponašanja riječ
- zapišu ime svjedoka u za to predviđeno mjesto u tablici.

I. Najaviti svjedočenje preživjelog svjedoka holokausta Zlate Švabenic (trajanje: 5 minuta i 40 sekundi). Najaviti da će ona u pokazanom razgovoru opisati za kakvo se ona djelovanje u Drugom svjetskom ratu opredijelila. Pogledati i poslušati svjedočenje Zlate Švabenic (5 minuta i 40 sekundi). Zamoliti učenike da ime Zlate Švabenic upišu na odgovarajuće mjesto u tablici, sukladno njihovom mišljenju za kakvo se djelovanje tijekom Drugog svjetskog rata Zlata opredijelila.

II. Najaviti svjedočenje istražitelja Vojdraga Berčića (trajanje: 56 sekundi). Objasniti da je riječ o vojnom istražitelju koji je nakon rata sudjelovao u sudskom procesu u kojem su ratni zločinci osuđeni. Objasniti da se u iskazu spominje Ademaga Mešić, koji je u razdoblju NDH obnašao dužnost doglavnika, te Ivan Vignjević, predsjednik Pokretnog prijekog suda za područje zagrebačkog „sudbenog stola“ koji je u razdoblju NDH na smrt osudio više od 1200 ljudi. Najaviti da će on govoriti o jednom drugačijem ponašanju

ljudi. Zamoliti učenike da pažljivo poslušaju kako bi mogli prepoznati o kakvome je djelovanju riječ. Pogledati i poslušati svjedočenje Vojdraga Berčića (trajanje: 56 sekundi). Zamoliti učenike da upišu ime Vojdraga Berčića na odgovarajuće mjesto u tablici, sukladno njihovu mišljenju o kakvom on ponašanju svjedoči.

III. Najaviti svjedočenje Alfreda Pala (trajanje: 3 minute i 18 sekundi). Objasniti im da Pal opisuje kako se nakon rata vratio u Vukovar i opisuje ponašanje svojih susjeda tijekom rata. Zamoliti učenike da pažljivo poslušaju što Pal govori kako bi nakon toga mogli ponašanje susjeda smjestiti u tablicu. Pogledati i poslušati svjedočenje Alfreda Pala (trajanje: 3 minute i 18 sekundi). Zamoliti učenike da ime Alfreda Pala upišu na odgovarajuće mjesto u tablici, sukladno njihovu mišljenju o kakvom on ponašanju svjedoči.

IV. Najaviti svjedočenje Branka Polića (trajanje: 5 minuta i 7 sekundi). Objasniti im da je Branko Polić Židov koji je u vrijeme Drugog svjetskog rata bio srednjoškolac. Zamoliti učenike da pažljivo poslušaju što Polić govori kako bi nakon toga mogli ponašanje o kojem govori smjestiti u tablicu. Pogledati i poslušati svjedočenje Branka Polića (trajanje: 5 minuta i 7 sekundi). Zamoliti učenike da ime Branka Polića upišu na odgovarajuće mjesto u tablici, sukladno njihovu mišljenju o kakvom on ponašanju svjedoči.

Provjeriti jesu li učenici jednoliko ispunili tablicu.

a) Ako jesu, provesti kratku raspravu o prikazanim svjedočenjima, usmjerujući ju na razmišljanja i zaključke. Postaviti pitanje učenicima – kako bi oni reagirali u toj situaciji?

b) Ako nisu:

- utvrditi razlike, zatražiti i poslušati obrazloženja te objasniti da razlike postoje zbog činjenice da ne postoje čvrste granice između navedenih ponašanja i da se mogu tumačiti s različitih stajališta (npr. reakcija mladih na stadionu u Maksimiru svakako ima elemenata konfrontacije, ali ju u konkretnome primjeru zbog sudjelovanja u masi tumačimo pozitivnim konformizmom).

Nakon ujednačavanja mišljenja postaviti pitanje učenicima kako bi oni reagirali u toj situaciji?

U razgovoru s učenicima doći do hrvatskih termina za pojmove kolaboracija, konformizam i konfrontacija ▶ (suradnja, podčinjavanje, suprotstavljanje) i zamoliti ih da ih dopišu na pripremljeni materijal.

Izgled tablice (Priloga br.2) nakon toga:

Pojam	Opis	o tome govori svjedok:
kolaboracija <i>suradnja (s neprijateljem)</i>	Suradnja sa svakom vlašću, bez obzira na to je li ona u skladu s vlastitim svjetonazorom ili u suprotnosti s njim te je li vlast nametnuta ili nije. Najčešće suradnja s neprijateljem. Aktivno djelovanje.	Vojdrag Berčić
konformizam <i>podčinjavanje većini</i>	Svoje ponašanje prilagoditi <u>negativnom i lošem</u> ponašanju većine i okoline. Ne isticati se. Činiti što i drugi čine. Ići linijom manjeg otpora. Pasivno djelovanje.	Alfred Pal
	Svoje ponašanje prilagoditi <u>pozitivnom i dobrom</u> ponašanju većine i okoline. Ne isticati se. Činiti što i drugi čine. Ići linijom manjeg otpora. Pasivno djelovanje.	Branko Polić
Konfrontacija <i>suprotstavljanje</i>	Suočiti se, stati nasuprot, pobuniti se, suprotstaviti se, oprijeti se, izložiti se. Aktivno djelovanje.	Zlata Švabenić

U duljoj varijanti (kada je na raspolaganju blok sat) najaviti upoznavanje s preživjelim svjedocima.

Upoznavanje sa sudbinama svjedoka putem isječaka njihovih vlastitih iskaza.

- pogledati i poslušati isječke vezane uz izjavu svjedoka Alfreda Pala (3 min. 16 s.)
- prokomentirati s učenicima/navesti učenike da prokomentiraju
- pogledati i poslušati izjavu svjedoka Branka Polića (4 min. 40 s.)
- prokomentirati s učenicima/navesti učenike da prokomentiraju
- pogledati i poslušati izjavu svjedoka Zlate Švabenić (3 min. 30 s.)
- prokomentirati s učenicima/navesti učenike da prokomentiraju
- pogledati i poslušati izjavu svjedoka Vojdraga Berčića (59 s.)
- prokomentirati s učenicima činjenicu da o kolaboraciji govori vojni istražitelj.

Objasniti im da svjedoci holokausta nerado govore o pojedincima koji su surađivali s neprijateljem, a kad o njima i govore, prisjećaju se situacija u kojima su pomagali žrtvama.

Ako se nastava izvodi pomoću PWP prezentacije, možemo uključiti i analizu originalnih ilustracija i fotografija uključenih u životopise.

- Podijeliti učenicima pisane životopise preživjelih svjedoka holokausta. (prilog br. 5)

III. ZAVRŠNI DIO SATA(10 min.)

Zamoliti učenike da upisujući ime svjedoka u odgovarajući prostor odrede karakter ponašanja o kojem je govorio (prilog br. 3)

Pitanja za raspravu:

- Tko bi htio protumačiti skicu? (ako se neki od učenika javi, pustiti ga da iskaže svoje mišljenje vodeći brigu o odgovorima na glavna pitanja:)
- Zašto kišobran? <konformističko ponašanje podrazumijeva zaštitu pojedinca neisticanjem, utapanjem u masi, ono je linija manjeg otpora, konformizam je najlakši oblik djelovanja, međutim, često ne i najbolji, osim toga ne jamči spas>
- Skrivanje u masi ne znači nužno i spas od pogibelji (primjer sudbine najstarije sestre Zlate Švabenic i njezina supruga, kojeg spominje u svjedočenju)
- Odustajanje od skrivanja u masi podrazumijeva osobni angažman – izlaganje.
- Izlaganje podrazumijeva nesigurnost/opasnost.
- Nesigurnost/opasnost ne znači nužno pogibelj (primjer svjedoka koji su preživjeli), ali istodobno izlaganje može značiti pogibelj (sudbina mlađe sestre Zlate Švabenic), no važno je znati da postoji mogućnost izbora.
- Zašto smo odabrali simbole sunca i oblaka.
- Možete li se sjetiti nekih primjera opisanih ponašanja iz bliže ili dalje prošlosti?
- Možete li se sjetiti nekih primjera opisanih ponašanja iz vaše okoline?
- Kakvo bi životno okružje trebalo razvijati da se holokaust više nikada ne dogodi?
- Svojim riječima pokušajte definirati pojam tolerancija!

PRILOZI:

- Prilog br. 1 umna mapa – usporedba posljedica Prvog i Drugog svjetskog rata
- Prilog br. 2 tablica s pojmovima kolaboracija, konformizam i konfrontacija
- Prilog br. 3 skica u koju učenici trebaju smjestiti određenu vrstu ponašanja
- Prilog br. 4 transkripti svjedočenja
 - 4a) transkript svjedočenja Alfreda Pala,
 - 4b) transkript svjedočenja Branka Polića,
 - 4c) transkript svjedočenja Vojdraga Berčića
 - 4d) transkript svjedočenja Zlate Švabenic
- Prilog br. 5 životopisi (nastali na temelju iskaza u svjedočenjima)
 - 5a) životopis Alfreda Pala
 - 5b) životopis Branka Polića
 - 5c) životopis Zlate Švabenic
 - 5d) životopis Vojdraga Berčića
- Prilog br. 6 fotografije

LITERATURA:

Vizualni materijal na DVD-u iz Zaklade Shoah:

intervju Zlate Švabenic, Zaklada Shoah code 13854-9 od 23. travnja 1996.

isječak iz biografije ▶ tape 1 (start: 00:02:15 – stop: 00:05:40)

iskaz ▶ tape 2 (start: 00:08:35 – stop: 00:14:35)

intervju Alfreda Pala, Zaklada Shoah code 3853 od lipnja 1995.

isječak iz biografije ▶ tape 1 (start: 00:01:53 – stop: 00:05:09)

iskaz ▶ tape 4 (start: 00:02:42 – stop: 00:05:59)

intervju Branka Polića, Zaklada Shoah code 4725 -16 od 23. rujna 1996.

isječak iz biografije ▶ tape 1 (start:00:03:16 – stop: 00:07:44)

iskaz ▶ tape 1 (start: 00:19:32 - stop: 00:24:37)

intervju Vojdraga Berčića, Zaklada Shoah code 44279-16 od 19. srpnja 1998.

isječak iz biografije ▶ tape 1 (start: 00:00:52 – stop:00:01:50)

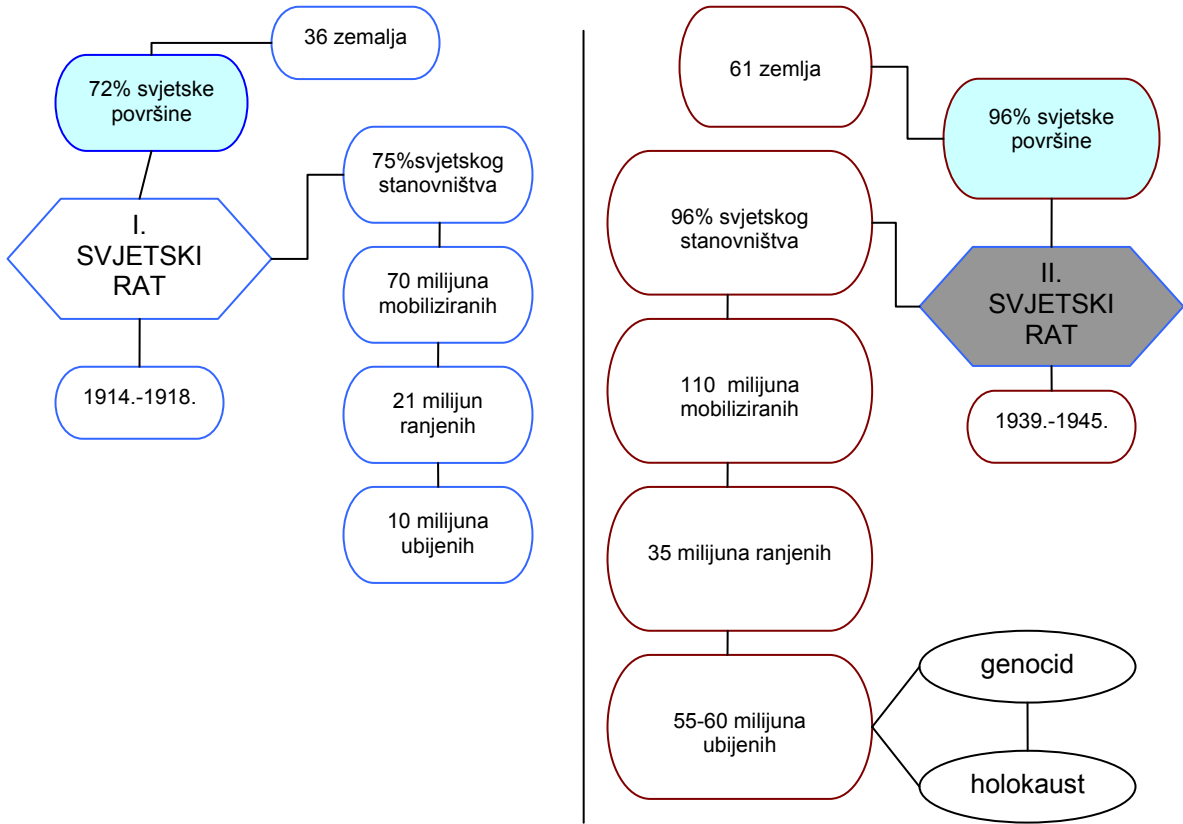
iskaz ▶ tape 5 (start: 00:13:14 - stop: 00:14:14)

Goldstein, Ivo: Holokaust u Zagrebu, Zagreb 2001.

ICHEIC - program za izobrazbu o holokaustu u Europi

Stradling Robert: Nastava europske povijesti 20. stoljeća, Zagreb 2003.

PRILOG br. 1:– usporedba Prvog i Drugog svjetskog rata
(IZVOR: ENCIKLOPEDIJA LEKSIKOGRAFSKOG ZAVODA, SV.6. Zagreb 1969. str. 226)

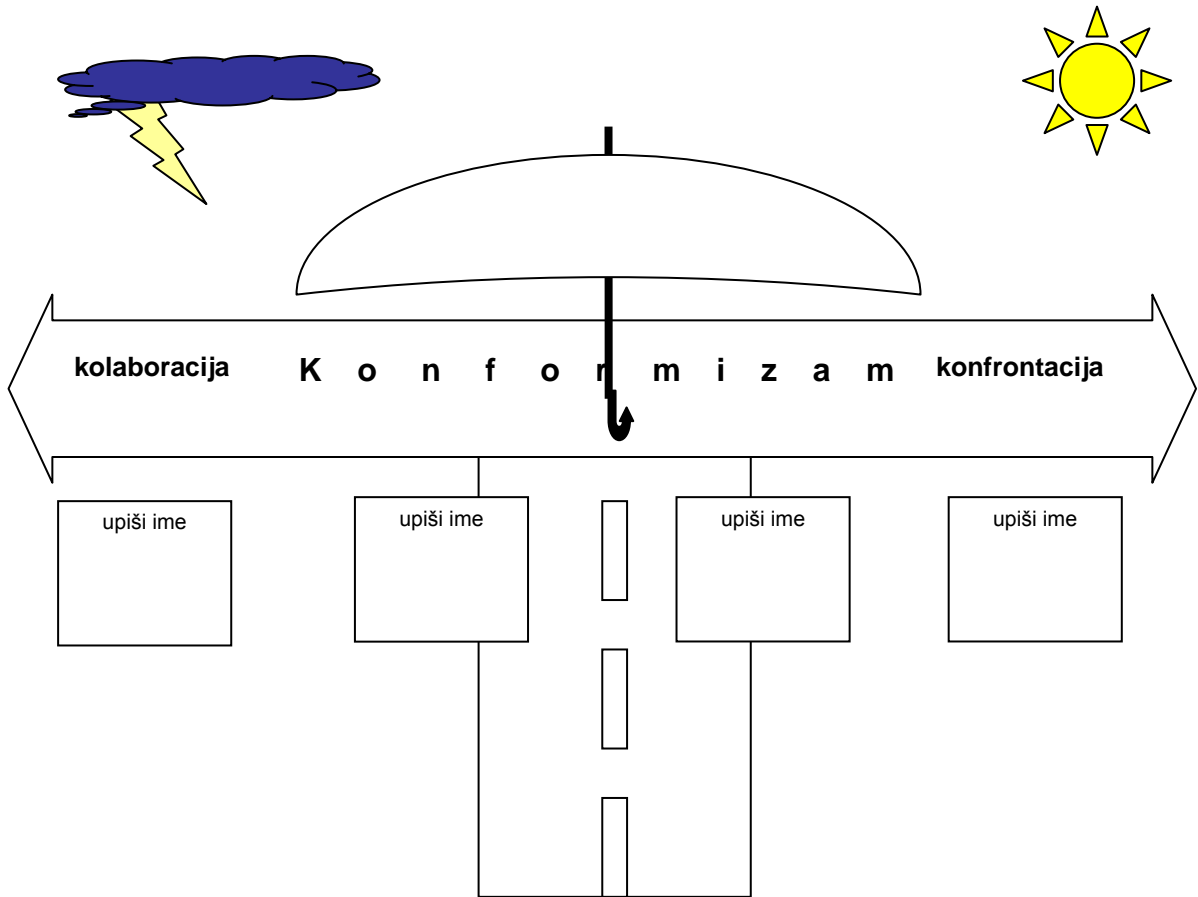


PRILOG br. 2: kolaboracija, konformizam, konfrontacija

pojam	Opis	o tome govori svjedok:
kolaboracija	Suradnja sa svakom vlašću, bez obzira na to je li ona u skladu s vlastitim svjetonazorom ili u suprotnosti s njim te je li vlast nametnuta ili ne. Najčešće suradnja s neprijateljem. Aktivno djelovanje.	
konformizam	Svoje ponašanje prilagoditi <u>negativnom i lošem</u> ponašanju većine i okoline. Ne isticati se. Činiti što i drugi čine. Ići linijom manjeg otpora. Pasivno djelovanje.	
	Svoje ponašanje prilagoditi <u>pozitivnom i dobrom</u> ponašanju većine i okoline. Ne isticati se. Činiti što i drugi čine. Ići linijom manjeg otpora. Pasivno djelovanje.	
konfrontacija	Suočiti se, stati nasuprot, pobuniti se, suprotstaviti se, oprijeti se, izložiti se. Aktivno djelovanje.	

PRILOG br. 3:

Upisujući ime svjedoka u odgovarajući prostor, odredi karakter ponašanja o kojem je govorio.



			
Alfred Pal	Branko Polić	Zlata Švabenic	Vojdrag Berčić

PRILOG br. 4a): Transkript izjave Alfreda Pala (trajanje: 3 minute i 18 sekundi)

...Dakle kad sam ja došao u Vukovar, zapravo sam znao što me čeka.

To je bilo strašno jedno razočaranje. Kao prvo – Židova nema. Drugo – dolazim svojoj kući. Ništa više nije tu. Sve je ono... Stoji kuća, ja idem kod susjeda jednoga. Još kako ulazim u njegovo dvorište već vidim da se kod njega nalazi kompletno kupatilo iz kuće u kojoj sam ja bio, jer bio je to jedan patent – jedan bojler kupatila.

Ja vidim nemam šta razgovarati. To su bili Nijemci koji su se izdavali za Hrvate. Imao je dva sina. Jedan je bio u partizanima, drugi je bio u SS na Staljingradu. Pobjegao je ispred Staljingrada, pa se sam skrivao dvije godine u podrumu. Bježao je od Nijemaca. Šta da radim? Sad da ga ja prijavljujem? Ne pada mi na pamet. Nisam osvetoljubiv, niti bi to nešto donijelo.

Odem kod drugog komšije. Taj me lijepo dočeka. Jao gospon Pal, pa kako je lepo da ste vi došli, a šta je sa susjedom.

On pita za susjedu! Susjedu su od tuda odveli, a on je to vidio. I nakon toga je u Vukovaru svaka kuća bila otvorena i provedena je dražba. Sve što je bilo u kući stavilo se na dražbu – tko hoće kupiti. I tako je sve razgrabljeno. Tako je nestao perzijaner, nestale su slike. Tu je bila galerija mojih predaka. Tu je bio moj deda i baka sa bakine strane, sa dedove strane pradjed i prabaka. Što je meni najviše žao jer ostao sam bez toga. Ni jedne slike od mog oca, od moje majke, od mog brata. Nigde ništa. O mojim stvarima da i ne govorim. Imao sam zbirku maraka. Sve je opljačkano. Nemaš kome da se obratiš.

Ja tom drugom susjedu kojem sam došao, koji mene ... tako ... hoćete popiti kavu, ja sad mislim da ću nešto doznat što se dogodilo, međutim, najedared iza mojih leđa izbija sat. To je jedan zidni sat koji ima onaj divni zvuk, pa svakih petnaest minuta otkucava. Taj zidni sat je bio iznad, na zidu iznad ležaja đe sam ja spavao. Ja se ne moram ni okrenuti, ja čujem taj ton, taj zvuk. Ja gledam mog komšiju... komšija kako je taj sat došao k tebi? Pa znate ja sam taj sat uzeo kao uspomenu na susjedu, na ovo na ono...

Ja mu kažem, dobronamjerno, pa da li bi ste... ja bi to rado uzeo kao jedinu uspomenu, jer u kući nama ništa.

A ne, kako bih vam ja to dao. Pa to je uspomena na susjedu, pa ovo pa ono...

Meni je postalo zlo. Jer naprosto ja s njim ne mogu razgovarati. Ja bih sad morao reći ja ga uzimam silom sa zida, da ga metnem pod ruku, da izađem na ulicu van? Ja sam sam sebi smiješan u toj situaciji. Što ću s njim. To je na neki način opoganjeno. Ja njemu sam samo rekao: Znate šta! Krasno! Sviđa mi se. Pa neka vas podsjeća na vašu susjedu svakih petnaest minuta kad izbije. Da su nju odveli i ubili, a vi neka na to mislite... Okrenuo sam se i otišao.

komšija – susjed

kupatilo – kupaonica

najedared - odjednom

opoganjeno – oskvrnuto, onečišćeno

PRILOG br. 4b): Transkript izjave Branka Polića (5 minuta i 7 sekundi)

...Bilo je zanimljivo baš u školi. Ja sam išao u II. klasičnu gimnaziju, gdje je..., imali smo dvoje židovskih profesora koji su nažalost stradali. Profesor Aleksandar Semnic iz prirodopisa. Vrlo naobražen čovjek. Kao što znam da je bio cionist, odveden među prvima. Isto iz kemije smo imali profesoricu Teodoru Dežma...

Među profesorima nikad, niti ono, u razredu, da je bilo nekakvih primjedbi da je ovaj profesor Židov ili ova Židovka. Nikada to nije postojalo. Najbolje se to vidjelo 1941. godine. Sad preskačem tu sudbonosnu činjenicu kad je počela nezavisna, tobože nezavisna država Hrvatska.

Mi smo kao srednjoškolci imali obuke i to je jedna stvar koja se malo spominje, da smo bili zaduženi za nekakve... kao predvojničke naobrazbe na stadionu u Maksimiru. Tu smo svi srednjoškolci tamo morali stupati i vježbati. Ionako ništa drugo nismo radili kroz travanj, svibanj i lipanj 1941. godine. Onda jednog dana morali smo svi biti okupljeni na stadionu. Da ćemo dobiti nekakve knjižice, da smo kao jedna civilna zaštita. To nije bila vojna formacija, ali ja sam sve gledao kako da izmaknem, ali nisam mogao. Moj cilj u životu je ipak bio da završim školu, da završim maturu – to je onako jedan imperativ bio. I šta se desilo. Prije nego su se dobivale te legitimacije, mi smo bili okupljeni tamo, to su nam podijelili. Najedamput je bila zapovijed Srbi i Židovi na jednu stranu. Onda se šaputalo da se ide isušivati močvare, kao radna akcija na Lonjsko polje. Međutim je tu nastalo jedno veliko komešanje. Ja sam rekao dragi moji kolege, drugovi, ja moram ići – što mi drugo preostaje. Oni su na to rekli – ako ideš ti idemo mi svi!

Međutim vidjeli smo da u tom dijelu gdje se tražilo da ljudi istupe, da su po čitavi razredi iz solidarnosti prelazili na onu stranu. Mi smo bili blizu izlaza. Na koncu smo rekli što ćemo mi tu. Došla je ustaška policija, tu može doći do pušaranja i izbjegli smo van.

I sad sam ja, moj otac je u ono vrijeme bio u zatvoru, majka je rekla – slušaj, nema smisla, daj se ti nekako izvuci iz toga. Pa kako? Nekakvom liječničkom svjedodžbom. Otišao sam jednom liječniku koji me poznao, nisam ni znao da mu je žena Židovka, i on je meni napisao ono što je zbilja bilo – da patim od peludne kihavice i dobio sam tu potvrdu. Dan nakon toga izgorio je stadion. To su bile, kažu, mlade ljevičarske grupe, koje su to onda nakon toga izvršile taj akt sabotaže.

Mislim da je to jedna važna činjenica, koja se baš pokazala u gradu Zagrebu, kao rijetko gdje u svijetu – da je omladina, uglavnom s rijetkim izuzecima, 1941. u Zagrebu bila solidarna i antifašistička.

cionist – pristaša nacionalnog pokreta Židova za uspostavu židovske države u Palestini

PRILOG br. 4c): Transkript izjave Vojdraga Berčića (trajanje: 56 sekundi)

Kad je govorio Ademaga Mešić svoju završnu riječ, meni je ostao, ja i danas čujem taj njegov piskutavi, malo ženski glas. Slavni sude, ja sam vjerno služio sultana Abdul Hamida, pa sam vjerno služio cara Franju Josipa, pa sam vjerno služio kralja Petra, onoga pokojnoga, pa sam vjerno služio blaženopočivšeg kralja Aleksandra, pa sam vjerno služio kralja Petra, ovoga malog što je sad u Londonu, pa sam vjerno služio poglavnika, a sad bih bio najsretniji da mogu i njega vjerno – maršala Tita, jer to je pravi narodni sin. Bilo je kažem, interesantno, ovaj Vignjević se kesio ko sotona...

blaženopočivši - blaženo počivajući

PRILOG br. 4d): Transkript izjave Zlate Švabenic (trajanje: 5 minuta i 40 sekundi)

Voditeljica: Sa dvadeset godina čovjek može neke stvari vrlo jasno uočavati. Da li ste smatrali da je odlazak u partizane jedina mogućnost da preživite?

Zlata: Ili odlazak u emigraciju, recimo kako su neki išli tamo na talijansku zonu, preko Gorskog kotara, ili u partizane. Mi smo izabrali ovaj put.

V: Što je utjecalo na to?

Z: Pa ne znam. Ona odvažnost, mladost. Da treba vratiti nekome tko je to zlo napravio. Ja sam uvijek bila odvažna i mogu reći da sam ja organizirala taj odlazak. Bolje je to nego da smo čekali da ovi dođu po nas. I onda smo došli i po mamu. Mamu smo smjestili kod Petrove gore u jedno selo. Imala je sobu i tamo je živjela. Hranu smo joj mi nabavljali i seljaci su joj dali. I to dvoje djece, od najstarije sestre što su bili kod nas na ferjima, kad su otišli otac i majka. Odvedeni. Mali je poginuo u Bosni.

V: Koliko je imao godina?

Z: Trinaest godina.

V: On je znači isto bio u partizanima?

Z: On je isto bio s nama, ali je otišao u onaj vrtlog u četvrtoj ofenzivi za Bosnu. Sa centralnom bolnicom. Tu je otišla moja najmlađa sestra koja je bila tri godine mlađa i ova starija koja je bila udana tu u Zagrebu. Ona je bila nekih sedam godina od mene starija. Oni su otišli u tom vrtlogu četvrte ofenzive u Bosnu. Za ovu stariju sestru znamo, čuli smo odmah, da je ranjena i umrla u tifusu negdje kod Bosanskog Petrovca. Ova mlađa sestra, koja je bila tri godine od mene mlađa, ona je išla s bolnicom tifusara. Nju je sreo jedan poznati čovjek iz okolice Zagreba. On je bio u toj jedinici koja je pratila bolnicu tifusara. I prepoznao ju je i pitao jel ona iz obitelji Švabenic iz Dubranca. Kaže da je bila još u temperaturi, jašila na konju i samo mu je kimnula glavom da je. Kaže bio sam sretan da sam nekog sreo iz našeg kraja. Jer on je bio dolje u Srbiji s jedinicom. Morao je pobjeći kao student iz Zagreba. Ona je završila – on je rekao da su dopratili tu bolnicu na Majevicu, a tu bolnicu su poklali četnici. Ne ustaše nego baš četnici. Cijelu bolnicu su poklali tifusara. I ona je tu završila. To sam pouzdano čula od tog čovjeka koji nas je poznao kao familiju. Dakle ona je bila zaklana od četnika. Je. Imala je devetnaest godina. Nažalost svi su se izređali, sve vojske. Nitko nas nije žalio.

V: Zanimljivo je što ste rekli da ste bili i sami organizator odlaska u partizane. Da ste shvatili da zapravo morate nešto sami učiniti, a ne čekati da budete odvedeni, odnosno da vama učine... Nekako u židovskoj tradiciji toga nije bilo gotovo dvije tisuće godina. Mislim nisu Židovi uzimali oružje u ruke. Smatrate li da je upravo takva tradicija, što su Židovi narod knjige, da je to imalo svojih posljedica u Drugom svjetskom ratu, da su u takvom broju stradavali. Da su bili prepassivni.

Z: Ja vjerujem da je. Pasivni su bili mnogi. Ljudi su se mogli spasiti, ali nisu bili odlučni. Recimo ova moja najstarija sestra i njen muž. Sestra se spremala da ide posjetiti djecu kod nas na selu. Brat je s kolima bio u Zagrebu. Trebala je krenuti iz kuće i došao je detektiv. Kaže spremite se, ja sam došao po vas. Onog časa kad je ona trebala krenuti u posjetu svojoj djeci, detektiv je došao i kaže spremite se, došli smo po vas, ali doći ćemo za jedan sat. Samo što im nije rekao – bježite drugim riječima. Čim je on rekao za jedan sat, oni su se mogli spakirati i pobjeći negdje, pa poslije makar i pješice. Ali ljudi su bili neodlučni, nisu mislili da bi oni u logoru završili i da se neće nikada vratiti – to se nije mislilo!

5a) ALFRED PAL – kratki životopis



- Alfred Pal je rođen u Beču 1920. godine. Roditelji, Samuel Polak, koji je svoje ime „mađarizirao“ u Štefan Pal, i mati Tereza Deutch, rastali su se kad je imao tri godine. Živio je najprije u Krakovu u Poljskoj, gdje je pohađao evangeličku školu, a od 1928. do 1931. živio je kod oca u Beču. Nakon očeve smrti 1931. godine, zajedno s bratom Aleksandrom preselio se tetkama u Srijemske Čakovce (Prilog br. 6, Fotografija 1). Gimnaziju i veliku maturu položio je u Vukovaru 1940 (ibid., Fotografija 2).
- Nakon izbijanja rata 1941. sklonio se na selo u neku vrst "poluilegale", a 1942. pomoću krivotvorene propusnice prešao je u Crikvenicu u talijansku okupacijsku zonu. Njegov brat Aleksandar (ibid., Fotografija 3) odlučio je skloniti se u Mađarsku. Preplivao je Dunav, ali su ga ulovili mađarski žandari i zatvorili u logor pored Budimpešte, gdje mu se gubi svaki trag. Alfred je živio u Crikvenici do studenoga 1942. godine. Nakon toga je šest mjeseci bio zatočen u logoru Kraljevica, a potom do kapitulacije Italije 8. rujna 1943. u logoru na Rabu.
- Kao borac "Rapskog židovskog bataljuna", kasnije VII. banijske divizije, sudjelovao je u narodno-oslobodilačkom pokretu. Ubrzo je kao karikaturist povučen u ZAVNOH, gdje je sudjelovao u radu ratne redakcije "Vjesnika" od listopada 1944. do kraja rata.
- Nakon rata radio je u „Vjesniku“ kao tehnički urednik „Ilustriranog vjesnika“, a od 1947. u listu "Kerempuh" kao karikaturist-urednik. Od 1949. do 1954. (s kraćim prekidom 1950.) bio je zatočen na Golom otoku.
- Nakon izlaska radio je kao aranžer i grafički dizajner. Od 1970. do 1985. bio je likovni i tehnički urednik u Nakladnom zavodu Matice hrvatske. Danas živi u Zagrebu kao samostalni umjetnik – slikar. Ima dvoje djece: kćer Aleksandru i sina Samuela Petra (ibid., Fotografija 4).

5b) Branko Polić – kratki životopis



- Branko Polić rođen je u Zagrebu 24. travnja 1924. godine u, kako sam kaže, dobrostojećoj židovskoj obitelji. Imali su kuću na Krležinu Gvozdu 15, gdje i danas živi. Godine 1919. njegov je otac promijenio prezime Polak u Polić (Prilog br. 6, Fotografija 5).
- Očevi roditelji živjeli su u Našicama, gdje su se bavili trgovinom (ibid., Fotografija 6).
- S majčine strane, djed Aleksandar Freljić bio je član mnogobrojnih zagrebačkih dobrotvornih organizacija i odbora, poznat kao „kralj zagrebačkih siromaha“
- Početkom rata Branko Polić je bio srednjoškolac i sudionik poznatih događaja na stadionu u Maksimiru, kada je, kako sam kaže, kao malo gdje u Europi došla do izražaja solidarnost zagrebačkih srednjoškolaca.
- Nakon što mu je otac (ibid., Fotografija 7) krajem svibnja 1941. odveden u zatvor u Petrinjskoj, u kolovozu s majkom (ibid., Fotografija 8) odlazi u Kraljevicu. Najprije na slobodi, a zatim u logoru, najprije u Kraljevici, a zatim na Rabu dočekuje kapitulaciju Italije.
- Nakon kapitulacije Italije priključuje se partizanskom pokretu. Organizira glazbenu omladinu u Slunju, Topuskom i Petrovoj gori.
- Nakon završetka rata završio je osmi razred i položio maturu te nakon toga studirao u Francuskoj.
- radni je vijek proveo kao dugogodišnji urednik na radiju. Danas je u mirovini.

5c) Zlata Švabenic – kratki životopis



- Zlata Švabenic je rođena 1920. godine u Dubrancu pored Velike Gorice. Otac joj je bio trgovac, a mati domaćica. Imala je šest sestara i jednog brata. Otac joj je umro 1934. godine, dok je bila mala, pa je živjela samo s mamom, bratom i sestrama.
- Živjeli su skladnim životom uzdržavajući se radom u vlastitoj trgovini i gostionici. Brat koji je bio jedanaest godina stariji od Zlate preuzeo je brigu o obitelji nakon očeve smrti. Iako su roditelji bili odgojeni u vjerskom duhu, u vjerskom odgoju djece bilo je teškoća zbog udaljenosti od grada.
- Početak rata zatekao ju je u Dubrancu (Prilog br. 6, Fotografija 9).
- Zlatina starija sestra živjela je s mužem u Kustošiji u Zagrebu i bavila se konfekcijom. Zajedno s mužem prva je iz obitelji odvedena u logor. Najprije u zatvor na Savskoj cesti, zatim u logor Kruščica u BiH, a nakon toga u logor Loborgrad (ibid., Fotografije 10, 11, 12). Njen suprug je odveden izravno u logor na Pagu, gdje je najvjerojatnije ubijen.
- Jedna je sestra živjela u Podravskoj Slatini. Čitava je njezina obitelj 1942. odvedena u logor i nepoznato je gdje su završili.
- Zlata je organizirala odlazak ostatka obitelji u partizane i pridružila se I. kordunskom odredu, gdje je radila kao bolničarka.
- Zlatinu mlađu sestru, koja je s njom prešla u partizane, ubili su četnici na Majevidi. Tada je imala 19 godina.
- Starija sestra, Berta Švabenic, koja je također prešla u partizane preživjela je rat i umrla 1993. godine.
- Neposredno pred kraj rata Zlata se udala i rodila sina.
- Nakon rata radila je kao službenica, najprije u Beogradu, a od 1962. u Zagrebu. U međuvremenu je rodila još jednog sina. Godine 1965. se rastala.
- Danas živi u Zagrebu.

5d) **Vojdrag Berčić – kratki životopis**



- Vojdrag Berčić je rođen u Šibeniku 23. travnja 1918. godine. Nakon Drugog svjetskog rata radio je kao sudski istražitelj. Izravno je bio uključen u istragu zločina počinjenih u razdoblju NDH te je saslušavao glavne okrivljenike. U ovom svjedočenju on govori o ljudima koji su bili dio režima NDH. Osobe spominjane u intervjuu su Ademaga Mešić – doglavlak, i Ivan Vignjević, koji je tijekom rata bio predsjednik prijekog suda NDH.

PRILOG br. 6: fotografije

Fotografija 1



Fotografija 2



Fotografija 3



Fotografija 4



© (1994-2007) USC Shoah Foundation Institute

Fotografija 5



Fotografija 6



Fotografija 7



Fotografija 8



Fotografija 9



Fotografija 10



Fotografija 11

Moja majko
D. Leta Ljubice sretna sam da
ti se mogu javiti piva sam,
tehnj si dobro juhu mali bel
krah u glaznom kletka domaca sir
hrisny znats pekmes od sliva i karpul
od sliva drugo recu arca ne na
Olgu kazu sagovricu mah pihet i
slivi Inace Luj-dobe d
me djetinj i to ne pzev
mleka Luba crveni i beho pan
Mnogo Luj Gubinn i Valis Was
sah i ceha majice Luj Gubinn
ne mihi i gubi dete

Fotografija 12

Salje: Zlata krah soka 46
krah na paketine Kol
jaja, frukoz sira nek
pekmes, samo ne i
bolje maloz jednako. M
kas vola
Zlata

Saobćenja Hrvatski i Njemački do 20 riječi